

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לה, תשמ"ד

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

“וישן מפני חדש תוציאנו”

במקומו, בפ' בחקתי, פסוק זה בא לתאר שפע. בענייני לשון — שאני. פאן, כמדומה, העושר שמור לבעליו לרעתו. כלפי מה הדברים אמורים? כלפי קצת חידושי לשון שדוחקים את המקובל בפי הבריות, בין שאלו חידושים לצורך ובין שאינם באים אלא לשם הידור מצוה של עקירת לעזים. הצד השווה שבהם, שאין דוברי עברית יורדים לסוף דעתם של המחדשים, והחידושים עוקרים לא את הלעז, אלא את הדיוק.

דוגמות לדבר לא יתקשה אדם להביא מניסיונו. והרי קצתן: לא נחה דעתם של בעלי לשון מן השימוש ב"קונטקסט" בעברית. (למה לא נחה דעתם? אתמהא. וכי יש צורך לצור פעלים משם-העצם הזה? להטותו בנטיית קשות לאוזן פגון "טילגרפתי"? עמדו וחידשו: הַקָּשֶׁר. מיד החזיקו בחידוש זה חובבי אָפּנָה, עמדו ועקרו "קָשֶׁר" מדיבורם ומכתיבתם, ואין להם אלא הַקָּשֶׁר. תאמרו: מאי נפקא מינה? יאמרו הַקָּשֶׁר במקום קָשֶׁר. אלא שמעתה, ששתי המילים שוות בפירושן ("בהקשר לזה אני רוצה להזכיר לך" וכדומה), שוב אין לנו מלה עברית מיוחדת ל"קונטקסט", ורק זוג נרדפים מיותר; ועל פי איזה חוק גרשאם משונה למלים — מטבע לשון רע דוחק מפניו מטבע לשון טוב, והנרצעים באוזנם אל מזוזת האופנה הזו בטוהים שהם מהדרים בלשונם דוקא.

לא טוב מזה גורלו של החידוש קהילייה: אף זה בהשתדלותם של טהרני לשון לפטור אותנו מעונשה של ה"רספובליקה" או ה"רפובליקה". האנגלים, שיש להם מלה משלהם לדבר ("קומונולת"), מעדיפים ברוב ההקשרים את מקבילתה הבין-לאומית — ולנו היה צורך במונח עברי. מילא. אבל מחמת שהתיבה המחודשת דומה להפליא ל"קהילה", הייתה בעיני שוחרי חדשנות למה שקרוי אצל פֵּאוֹלֶר* "חלופה של הידור" למילה הנותיקה הימנה. וכך מתרגמים "קהילייה" בכל מקום שנאמרה באנגלית "קומוניטי" ותרגומיה בלשונות אחרות. כך נולדו לנו, כמאמר המשורר, "ממזרי רעיון ונידחי היגיון" כגון "קהילייה האירופית", "קהילייה האקאדמית", "קהיליית המודיעין", ולא יצאו ימים רבים עד שנזכר למחקר היסטורי על תולדות "קהיליות" היהודיות בארצות הגולה . . . (דרך אגב: לא לכל הניבים המתורגמים יש פתרון אחד דוקא, ואכמ"ל).

אבל אפילו חידושים שנתחדשו לצורך גמור, או שהם רצויים מאוד ומקלים על המדבר והכותב, לא פטרום שר הלשון מעונשו של גורל זה. כך עלה לה ליֵדע, שלא באה לעולם אלא לתרגם צירוף אנגלי מובהק (know-how), צירוף שהמשתמש בו בעברית כצורתו נראה "פהולך על גפי פלונסאות". מה עשתה עלובה זו? עמדה ודחקה רגליהן של "ידיעה" ו"ידיעות" והפול דשים ב"יֵדע", ובעיקר — שלא לעניין ושלא לצורך. גם למידע

ראה בספרו על שימוש הלשון האנגלית החדשה, בערכים כגון

Elegant Variations, Genteelisms, Popularised Technicalities וכו'.

(לתרגום "אינפורמציה") אבד פרצופה המיוחד, ורק ה"ידיעות" מונחות בקרן זוית, ואפילו מן העיתון נעקר זכרון, ורק "חדשות" יש שם.

על עיוותי השימוש במפגש במקום "פגישה", פגש במקום "כינוס" ועוד — כבר העירו רבים, ואין צורך לחזור על הדברים.

ומוסר השפלה? לא די להטיף למדברים ולכותבים שיזהרו בדבריהם וילמדו לשונם לומר את המלה הפשוטה והשגורה במקום שאינם בטוחים לחלוטין שיש להם צורך גמור במשהו אחר. לקח טוב יש לתת גם למחדשים, ושני פנים לו: קודם כול — אל יחדשו במקום שאין שכר החידוש ברור, שמא יצא בהפסדו ובהפסדה של הלשון. והשנית — קשה החידוש הדומה לישן, וסופו של חצץ שכזה לשיניים שידחה את הישן ולא יחדש כלום.